

Ը Ն Տ Ա Ն Ի Ք

ՀԱՆԴԷՍ ԿԻՍԱՄՍԵԱՅ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԵՒ ԱՅԼ ՊԻՏԱՆԻ ԳԻՏԵԼԵԱՅ

Ա. ՏԱՐԻ

15 ՄԱՐՏ 1884

ԹԻԻ 13

ԲԱՐԻ ՄԱՅՐԵՐ

ՄԻ.

ՆՍԻԱՊԱՇԱՐՄՈՒՆՔ

Ժողովրդեան մը պարտքերը զգաց-
նելու համար պէտք է ամէն միջոց ի
գործ դնել, ամօթալի խաւարը փարա-
տելու համար, անարդ կքքեր արմա-
տախիլ ընելու և մարտնչուցիչ նախապա-
շարմունք բառնալու համար: Տգիտու-
թեան բոլորանուէր բարեկամն է նախա-
պաշարումն, որ շատ մը ընտանեկան
յարկերու արտաքին կեղեւն եղած է.
նոյն իսկ մարդկութեան մեծագոյն մա-
սին՝ որ չէ ստացած երբէք լոյս և կըր-
թութիւն, որ բանտարկած է շատ մը ի-
մաստուններ, իրենց ազատ զգացմանց
համար, որ ծաղրած է հանճարն, այդ-
մասին համար դեռ անբաժան ոգի մը
տիրապետած է, և իւր աւերմունքն
սփռած ամենուրեք:

Նախապաշարմունքները յոռի գա-
լափարաց գահոսն կը յօրինեն. Ժողո-

վրդային վատթարագոյն զլացումները
ընտանեկան յարկերու մէջ նախ արմատ
ձգած են, որոնցմէ հետզհետէ զաշխարհ
արեան հեղեղներով ծածկող արկածներ
կը յառաջաժագին, և մարդկային ազդի
պատմութեան մէջ արեան զարշահոտու-
թիւններ կը տարբարան:

Ի՞նչ են այն աղիողորմ ազաղակնե-
րը, հեծութիւնները, ի՞նչ են դառն
բողոքները, սրտակէզ մարմնները,
մահ, կոտորած և եղեռն, ի՞նչ պատճա-
ռաւ արհամարհանաց ու վրէժխնդրու-
թեան կը մասնուի Ժողովուրդը, ի՞նչ են
թշուառութեան ամբիօրեայ տեսարան-
ները. ասոնք կարծես միահամուռ կ'աբ-
տայայտեն նախապաշարմունք:

Եւ սակայն ուսմիկը երբէք իւր
դանդաղացման մէջ չկրնար ճանչնալ այն
ճիւղը որ կը սփռէ մարդկութեան
որրանին քովէն մինչեւ անոր գերեզմա-
նը անլուր ոճիրներ. այդ ճիւղը նոյն
իսկ Հերովդիաթա մ'է, որ իւր արուես-
տակեալ հրապուրանաց՝ թանկագին զը-
լուխ մը վարձք կը պահանջէ: Մի գորո-

վանօքդ հսկեր, ո՞ մայր, այդ մանկան վրայ, որոյ միտքը գուցէ սուղ ինչ ապա տիրեն մտլութիւնք և նախապաշարմունք, այդ շնորհագեղ դէմքը թշուառութեան սեւ ձեռքը պիտի հարուածէ, և այդ վափկասուն անդամաց համար խաւարը կուռ շղթաներ կը դարձնէ:

Եթէ կը սիրես այն Աստուածը՝ որոյ անուամբ յաճախ քու նախապաշարումներդ կը սրբագործես, մէկդի նետէ այն ցնցոտին որ դքեղ այժմ կը պարածածկէ, և որով քիչ յետոյ սքօղել կուզես սրգիդ. ես նոյն իսկ քու բարեպաշտական և առաքինի երեւոյթներուն ներքեւ քու դատապարտութիւնդ կը կարգամ, սերնդեան մը անկումը կը տեսնեմ, և ատենցմէ աւելի բարոյական աշխարհի հիմանց քայքայումը: Սակայն նոյն իսկ այս տխուր խորհրդածութեանց բռնադատութեւն պահուս, քաջալեր մը կ'ուզեմ ինձ, վստահելով մամլոյ ծաւալած լուսոյն, այնմ որ փրկեց Եւրոպան և լուսոյ և հարստութեան ամենամեծ կեղրոնները:

Մամլոյ անկէ ծաւալել օգտակար ծանօթութիւններ, դիտութեան դաւաճած սկզբունքները, և մերն միայն կը պատշաճի իւր մօրին մէջ ամբարած յուսի մոտծութեանց տեղ ընու կարեւորագոյն գիտելիքներ, փրկարար ուսումներ:

Շնորհակալ ենք մամլոյ ազատագրութեան, որ զգացնելով առ մեզ ունեցած իւր օգուտն հետզհետէ կը բազմացնէ ի հայտ օրագրաց և հանդիսից թիւն. ատենք են ժողովրդային դատարաններ, և թէպէտ մենք հօյրս ազգային լրագրութեան ԳԼԿՆԻ ՔԷՐԷՅԷՐԷ դիտենք, ինչպէս ըսաւ Տ. Մ. Մաւուրեան, սակայն մենք իրաւունք ունինք շատ բան յուսալու անկէ, քանի

որ գիտենք թէ լրագրութիւնը, ինչոր ալ ըլլայ, միշտ զօրութիւն մ'է:

Թող ուրեմն լրագիրներ, գրքեր, մամլոյ հարազատ որդիներ բարձրաբար ազազակեն մեզ մեր լուսաւորութեան համար, մենք ալ ներկայ սերնդեան լուսաւորութիւն կոչածք ճշտենք պահ մը, յորդորենք նմա ետ կենալ պճնասիրութենէ և այլ այս կարգի բաներէ, սիրենք պարկեշտութեան հրեշտակը՝ որ միշտ մեր երեւակոյտութիւնը կը դրաւէ, յորդորենք մեր սրբուց զօրաւոր կազմութեան համար՝ յարատեւ աշխատութեանց նուիրուիլ, որք կրնան երկու սեռերը հուժկու և դեղանի ընել: Ասիոյ հայաբնակ դաւառաց մէջ շատ տեղեր նախնի սովորութեան մը համեմատ կանայք աւելի կ'աշխատին, ուրոց որդիքը յաղթանդամ և զօրեղ աւարածներ կը լինին:

Այդ կողմերն աշխատութիւնը լաւ բաժնուած չէ, ընդ մէջ տուն և կնոջ հաւատարմութիւնը կատարուած չէ, սակայն աշխատութեան անհակասակելի ազդեցութիւնը հոն ակներեւ է, և խրատու է մեզ:

Լուսաւորեալ քաղաքաց հայ տիկնայոց մէջ նախապաշարում մը ևս զօրացած է, զոր կուզեմ համառօտիւ յայտնել հոս. այդ տիկնայք մեծ կարեւորութիւն կ'ընծայեն մանկաբարձ կանանց, որք յաճախ իրենց արուեստին և դիտութեան ներածէն շատ յոռաջ երթալով ինքնուրոյն պատգամներ կուտան, որք անկումներ, կործանումներ կը պատճառեն: Ահ, եթէ ախեղծ մանկիկներու ճիշն ու բողբոն հասկնալու կարող լինէի, պիտի ըսէի թէ մանկաբարձ կանանց ոճիրներու գէմ բարձրացած ազազակներ են անոնք: Մարդկա-

յին աղբի այդ անխիղճ խորերաները հալածելու պէտք է ջանա ամէն ոք :

Ընկերութեան ծոցէն , ընաանեաց խորերէն պէտք է բառնալ այսօրինակ մոլար դրութիւնները . տգիտութեան և նախապաշարմանց կործանածը պէտք է կանգնէ լուսաւորութիւնը . այլ ևս անցած են այն ժամանակները , որ ատեն դիտութեան օգտակար տարերքը անհաւատութեան որոմներ կը նկատուին . անցան , սակայն դեռ շատ լուսոյ կը կարօտինք , դեռ չէ վերցած տգիտութիւնը մենէ :

Գաղիացի երեւելի հեղինակ մը տգիտութեան վրայ հետեւեալ տողերը կը նուիրէ :

« ... Տեսայ դող ի դող , տեսայ այն ժահահատ միւրններէն ելնող մարդակերներու խմբեր , որք տիրեցին հայրենեացս և զայն աւերներով և գլխատման բեմերով ծածկեցին : Տեսայ որ այրեցին Լիոնը , իմ քաղաքացւոցս արիւնը խմեցին , և մարդկային շողիղով պարարտացան , տեսայ որ կ'երգէին այն փլատակներուն վրայ , կը ծիծաղէին դիականց Լոյսերուն վրայ , և հարցուցի ինքնիրեն . Ո՛վ ծնաւ ւրեմն այս ճխաղները : — Տգիտութիւնը պատասխանեց . Աստիք իմ զաւակներս են » :

ՋԱՐՄԱՅՐ

→→→○○○○←←←

Ա Ռ Տ Ն Ի Ն

ՏՆՏԵՍԱՌԹԻՆ

ԴԱՍ ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ

ՍՏԱԿԻ ԳՈՐԾԱՆՈՒԹԻՒՆ — ՀԱՐԿԱՌԻՐ ԾԱԽԲԵՐ — ԱՆՕ-ԴՈՒՏ ԵԱԽԲԵՐ — ԿԱՀԱՌՈՐՈՒՄԸ — ՋՐԴԱՐԱՐՔ — ՓՈՐՁՈՒԹԻՒՆՔ — ՏՆՏԵՍԱՌԹԻՆԱՆ ԽՐԱՏՔ — ԽՆԱՅՈՂՈՒԹՅԱՆ ԿԱՆՈՆՆԵՐ — ՃԵՄԱՐԻՏ ՏԱՆ ՏԻՐՈՒՂԻՆ :

Կլինն իւր տունն լաւ կառավարելու և իւրաքանչիւր ծախուց յատկացեալ գումարին մէջ պարփակուելու համար՝

պարտի մեծ զգուշութիւն ընել : Բնական հոկամիտութեամբ կ'ուզենք զնել մեզ հաճելի եղած առարկաներն . արդ' այս հակամիտութեան , այս բաղձանքին դիմադրելով է որ առտնին տնտեսութիւնը մեզ համար տաքինութիւն մը կը լինի : Հարկաւոր ծախքերն այնքան բազմաթիւ են՝ որ ամեն վիճակի մէջ իմաստութիւն է միշտ աւելորդ ծախքերէ զգուշանալ : Գալով հարկաւոր ծախքերու՝ եթէ նոցա մասին ճարտար ընտրանք չվարուինք՝ քիչ ատենէն անոնք ալ պիտի անցնին այն սահմաններէն անդին՝ որոց մէջ կ'ուզենք պարփակել զայնքս : Աղէկ զնելու արուեստն կարծուածէն շատ աւելի դժուար է . տանտիրուհին պարտի դիմալ թէ՛ միւսնոյն դընով տարբեր յատկութիւն ունեցող առարկաներ կրնամք զնել , թէ՛ նշանաւոր տեղէ մը գնուած առարկան աւելի սուղ է , քան՝ աննշան տեղէ մը առնուածն , թէ և միւսնոյն տեսակէն յինի : Բայց այնպիսի հարուստներ կան՝ որ փառք կը համարին նշանաւոր տեղերէ գնելն . սոքա բաւական ոտակ ունին այս ցնորական շքեղութիւններն ընելու համար , բայց դժբաղդաբար՝ հետեւողներ ունին միջին կամ ստորին դասակարգերուն մէջ՝ որք զոհ կ'երթան իրենց սնապարծութեան և անմտութեան :

Միջակ դասակարգին վերաբերող խոհեմ տանտիրուհիներն այսպէս չեն վարուիլ . սոքա տնտեսագիտութեան մէջ կը գտնեն շատ օգտակար դասեր՝ որով եթէ չհարստանան իսկ՝ դէթ կործանման վտանգէն ազատ կը մնան :

Պրանքէն այսպէս կը խրատէ իւր Ռէպրոն հըր Բիւրոսին մէջ :

« Իւղալի խոհանոցէն վտիտ կտակ կ'ենէ : »

«Վանեցէք աւելորդ ծախքերն և չպիտի գանգատիք թէ ժամանակն գէշ է, աւելքերը ծանր, տունը բազմածախ: Բաւական չէ միայն աշխատիլ ալ նաեւ պէտք է յարատեւել, պէտք է որ մարդիւր գործերուն ինքնին հսկէ և շատ չը վստահի ուրիշին: Առաւօտեան արեգակըն ամբողջ օրն չ'տեւեր. մինչդեռ դու կրնաս բան մը աւելցնել, պահէ զայն ծերութեան և կարօտութեան օրերու համար:

«Զարդարանքի հպարտութիւնն առնէ՞ք մ'ի. քմահաճութեանց խորհուրդ հարցնելէ առաջ խորհուրդ հարցուր քու քսակիդ:

«Մեռաք», թաւիչ և սամյը խուհանոյին կրակն կը մարեն:

«Տիրոջ աչքն աւելի կը գործէ՝ քան երկու ձեռքերն:

«Անհոգութիւնն աւելի կը փնտսէ՝ քան թէ անդիտութիւնն: Գամի մը պակասութեամբ ձիոյն պայտն կը կորսուի, պայտի մը պակասութեամբ ձին կը կորսուի, ձիոյն պակասութեամբ ձիաւորը ինքնին կը կորսուի, թշնամին կը յարձակի և զայն կ'սպաննէ և այս ամենն՝ ձիոյն պայտին գամին համար ժամանակին քիչ մը հոգ չը տանելէն կը հետեւի:

«Նա՛ որ արհեստ մ'ունի, երկիր մ'ունի. նա որ տաղանդ մ'ունի, պատիւ և շահ սուող հարստութիւն մ'ունի:

«Գործունէութիւնն հարստութեան մայրն է, և Աստուած ոչինչ կը զանայ աշխատութեան:

«Կանուխ պառկիլ, կանուխ ելնել կ'ուտան առողջութիւն, իմաստութիւն և հարստութիւն:

«Ծուլութիւնն ամեն ինչ կը գժուաբացնէ, բայց աշխատութիւնն ամեն ինչ կը դիւրացնէ:»

Փրանքլէն շատ օգտակար խրատներ կուտայ նաեւ տան տիրուհեաց՝ ի մասին աւելորդ ծախուց դիմադրելու և աժան գնելու. «Եթէ քեզի անկարեւոր բան մը գնես», կ'ըսէ նա, «քիչ տաեսէն պիտի պարտաւորիս ծախել քիչ հարկաւոր եղածն»:

Նոյնպէս կ'ըսէ. «Աժան բան մը գընելէ առաջ մտածէ՛» կ'ուզէ քսել թէ՛ թերեւս այն բանը՝ զոր դու աժան կը կարծես՝ միայն ըստ երեւոյթին աժան է կամ թէ՛ գործերուդ մէջ զքեզ նեղելով քեզի աւելի սուղի պիտի նստի. վասն զի ուրիշ տեղ մը կ'ըսէ. «Աժան առարկաներ գնելու փափաքն շատ անձինք կործանած է և յիմարութիւն է բոլոր ունեցածն ծախել զղջում գնելու համար:»

Նոյնպէս պէտք է զգուշանալ վարձով գնելէ, զի վարձով ծախողն դրամագլխին վրայ կը յաւերու նորա՝ նոյն չափ ժամանակուան մէջ բերած շահուն հաւասար գին մը: Նոյնպէս գէշ վճարողներու համար հարիւրին հինգ վրայ կը գնէ, որպէս զի առջեւն աւելու հաւանական կորուստի մը: Այսպէս նա՛ որ վարձով կը գնէ, իւր գնածին շահն ալ կը վճարէ: Պայմանաժամն՝ որ նախ այնքան հեռու կը թուէր՝ շուտով կը հասնի. կարծես ժամանակը իւր ուսերուն և կրունկներուն թեւեր դրած է թռչելու համար. «Ձատկին վճարք մ'ունեցող մեծ պահքն կարճ կուգայ:»

Հին տառն կալուածքներն ամենէն աւելի փափաքելին էին այն սուարկայից մէջ՝ զորս մարդիկ կ'ուզէին ստանալ: Ինչպէս մեծ նոյնպէս նաեւ փոքր ընտանիքներու մէջ ժառանգական տունն իբրեւ մի կեդրոն համարուած էր՝ ուր կը հաւաքուէին ընտանիքին ամեն անդամ:

ներն և ուր կը կատարուէին կենաց ամեն հանդիսական պարագաներն : Այս նահապետական կեանքն կը շարունակուի տակաւին հայաբնակ գիւղերուն մէջ :

Ստացուածոց բաժանումն, մշտաւ փոփոխութիւններն՝ որ շարունակ նոր ձեռքերու մէջ կ'անցնեն տունը և երկիրը՝ ճարտարական աշխատութեանց ու առեւտրական սովորութեանց ստեղծած միջոցներն՝ մասամբ իւր անյայտ ըրին հայրական ժառանգութեան պահպանման և ստացման յարեալ առաքինութիւններն : Բայց մեր մէջ այս ընտանեկան ոգւոյն տկարութիւնն և այս կըղզիացման ու անձնասիրութեան ձրգտումն աւելի պէտք է վերագրել գաղթականութեան՝ որ խանդարած է մեր ազգային ոգին :

Տան ստացուածքն վիճելի խնդիր մ'եղած է այսօր նիւթական շահերու տեսակետով :

Աշխատաւորն՝ երբ իւր գործն կը կարգադրէ, իւր առաջին փափաքն կը լինի տուն մ'ունենալ գիւղն կամ քաղաքն, բայց երբ այդ փափաքն ընտ, գոհ չլինիր միշտ այս քոտացումէն. ուստի պէտք է տուն մը գնելէ առաջ խորհրդածիլ, որովհետեւ տունն յաճախ ծանր բեռ մ'է տուրքերու և հարկաւոր նորոգմանց պատճառաւ : Երբ մարդ չկարողանայ ինքնին բնակիլ իւր տունը և հսկել անոր վրայ, գրեթէ միշտ կուրուստ կայ. նոյնպէս վարձուորներու ընտրութիւնն մեծ հսկողութիւն կը պահանջէ. ահա՛ այս պատճառներն են որ ստացուածոց բաղձանքն նուազ բուռն ըրած են այսօր :

Եթէ բնակարանն յարմար չէ տարւոյն մի որեւէ եղանակն անցնելու, նոր գլուարութիւններ կը ծնանին՝ որ շատ

ծախքերով կը վերջանան : Սնտհեմութիւն է տարւոյն մի մասին զոհել մընացեալ ամբողջ ժամանակաց գիւրակեցութիւնն և հանգստութիւնն :

Ճշմարիտ տան տիկինն պարտի ընտրել մի բնակութիւն՝ որ յարմար լինի ամբողջ ընտանիքին պահանջմանց՝ առանց անփոյթ մնալու առողջապահութեան մասին : Երբ մարդ գտնէ այսպիսի յարմար բնակարան մը, այլեւս անստհեմութիւն է տեղափոխուիլ. զի, եթէ անո՞րդ արեւմտեան ընտն՝ հրէիցեալ մը չափ վերահսկէ, կ'ըսէ Ֆրանքլին :

Չարդարանքի մասն շատ երկար է և տան կարասեաց դրամագլուխն ոչինչ է բաղդատմամբ զգեստեղինաց դրամագլխին հետ : Այս առարկաներէն միոյն գնումն՝ իրեն հետ կը բերէ շատ երկրորդական առարկաներ՝ որ շուտով կը գերազանցեն գլխաւորը. ուստի դիմադրենք այս գնելու բաղձանքին՝ որ պէս զի սա կիրք մը կամ մենամոլութիւն մը չը լինի :

Կարգապահութիւնը և տնտեսագիտութիւնը կուսուցանեն նորոգել զգեստեղէններն՝ ձեւափոխելով զայն, մեծերուն թողած զգեստներն փոքրերուն յարմարցնելով հինն նորի փոխելով : Նոյնպէս կուրած կամ մաշած կարասիներն քիչ ծախքով նորոգելու և զայն աղէկ վիճակի մէջ պահելու՝ շարունակ գնելու պէտքէն խորշելու համար : Այսպէս խնայող կին մը օգտակար միջոցներ գործածելով՝ չափի պարտաւորէ իւր ամուսինն աշխատիլ իւր զօրութեան տեղի՝ ծայրայեղ ծախքերու ճակատ տալու համար, և պէտք է գիտնայ թէ մեծագոյն և իրական տնտեսագիտութիւն է աշխատողին կեանքն պահպանել : Այն երիտասարդուհին որ ճոխութեան մէջ մեծցած

է, որ շարունակ բարեւաւութիւն վայելած է և որ չէ զրկուած ոչ մի շքեղութենէ, շատ դժուարութիւն պիտի կրէ չափով և խորհրդածութեամբ դնելու եթէ իրեն կանխաւ չեն սովորեցուցած ծախսելէ առաջ հաշուել գիտնալ:

Պէտք չէ չիօթել տնտեսագիտութիւնն կժծութեան հետ: Շուայն կ'ըսէ. «Ստակը կ'ըրէ և պէտք է զայն սահել լլնել» . ագահն կ'ըսէ. «ստակը տափակ է և պէտք է զայն գիզել»:

Այս երկու սկզբունքն ալ հաւասար սխալ են. միջին ճամբայ մը կայ այս երկուքին մէջտեղն: Ուստի ագահութեան և շուայնութեան դիմագրելու համար զինուումը աշխատութեան սիրով և գործունէութեամբ. նաեւ կանխատեսութեամբ ու խոհեմութեամբ գործելու սովորութիւնն ստանաւք:

Գ. Գ.

ԳԻՏԱԿԱՆ

ՏՈՒՐՆԻՍՈՒ ՍՍՈՒՈՅՅԻ

Ի ՄԻՍՅԵԱՆ ՀԱՀԱՆԳՍ

(Շաբ. 12 Բէ-էն և Չէք)

Մեր յիշողութեան մէջ է այն տնգրաջրհեղեղեան Մամուտին պատմութիւնը որն որ Լեւոնի ամենց վրայ գտնուող հողակոյտի մը քայքայմամբ երեւան ելաւ և որոյ մարմինը սառույցի մէջ թաղուած լինելով կատարեւապէս անապակ վիճակի մէջ մնացած էր:

Իսկոյն օրջերն սկսան լափել սոյն ջրհեղեղի ժամանակակից մարմինը:

Իսկ զինիչք, որք եագուգ որսորդներէ իմացած էին սոյն դէպքն, հազիւ ուրեմն կրցան հաւաքել ինչ որ աւելցած էր դիշակերաց որկրամալութենէն:

Սառույցին գործարանաւոր մարմին.

ներն ապականութենէն պահպանելու համար ունեցած սոյն յատկութիւնն ի վաղուց հաստատուած էր յրտային գոտոյ մէջ բնակող բոլոր ժողովուրդներէն, և Ամերիկացիք ուսեստի վերաբերեալ պարէններն պահպանելու համար սառույցն իբր սովորական միջոց մը գործածելով զայն ամենօրեայ սպառման առարկայ մը ըրած են, ուստի և իւր կարեւորութիւնն ալ հետզհետէ աճելու վրայ է:

Այսօր Ամերիկայի մէջ այլեայլ ձեւերով և այլ և այլ մեծութեամբ բաղմաթիւ զովացուցիչ գործիքներ կան:

Անոնցմէ միոյն՝ որ ընդհանրապէս ընտանեաց մէջ կը գործածուի, նկարագրութիւնն պիտի ընեմք, հետեւելով այն օգտակար գործոյն՝ ուսկից սոյն հետաքրքրաշարժ մանրամասնութիւններն քաղած եմք:

Այս գործիքն տեսակ մը ուղղանկիւնաձև արկղ մ'է, երեք բթաշափ թանձրութիւն ունեցող փայտէ շինուած, որոյ ներքին կողմն զինկօթի թերթերով պատած է:

Այս զովարանը սովորաբար երկու մասի բաժնուած է, մին սառույցը դնելու և միւսն՝ ամրան տօթերէն պահպանուելիք պարէններն ղետեղելու համար:

Եթէ սառույցն անմիջական առնչութեան մէջ գտնուէր սոյն պարէններուն, կաթին, կարագին, մսին և ձկան հետ, իրենց համին մէկ մասն պիտի վերցնէր մանաւանդ եթէ հալելու սկսած լինէր, այլ այս անպատահութեան առաջքն կ'առնուի, պարէններն սառույցին յառաջ բերած ջրտուրթեան միայն ենթարկելով:

Շուկաներու մէջ ահագին քանակութեամբ սառույց կը գործածուի նոյն տեղոյն սպառման յատկացած ձկերն, խեցեմարթերն պահպանելու, ինչպէս նա-

և ներքին քաղաքաց պաշար ուղարկելու համար այն եղանակն զոր ի կիր արկած են Չինացիք ձկնորսի նաւակներու մէջ բազմաթիւ դարերէ ի վեր, և յեւրոպա Սարտենեացի, Թօսքանացի և Նարոլիցի ձկնորսներ կատարած են, ի շնորհս հանձարեղ կարգադրութեանց ամենակարեւոր արդիւնքներ յառաջ բերած է:

Մեզ բաւական է ասել միայն թէ Սմերիկացի ձկնորսք իրենց ապրանքներն շուկան կը տանին կատարելապէս թարմ վիճակի մէջ, թէպէտ և իրենց քով տասնն օրի չափ մնացած լինի, ի շնորհս այն նաւերուն՝ որք յինքեանս ձկանց լողարաններ կը պարունակեն, կամ սառնարան մ'ունին, և կամ երկուքն միանգամայն ունին, թարմ ձկամբք, ու ողջ ձկամբք և խեցեմորթովք լի նաւեր նաւահանգիստներն կը տարուին, և ժողովրդեան չափաւոր գիններով կը ծախուին:

Սառայի գործածութիւնն, ինչպէս կարի իրաւամբ գիտել կուտայ Պ. ար Պրոգա, հասարակաց անդեան մէջ ճշմարիտ յեղափոխութիւն մը ներմուծած է և ամենամեծ ինչ կը մը լուծելու նպատած է, այսինքն աժան գնով ապրիլը:

Գնի մը տարիներէ ի վեր Նորվեկիա Սմերիկացի շաղին հետեւելով եւրոպայի այլիայլ տէրութեանց ծանրաբեռն նաւերով սառոյց կ'ուղարկէ, և ստուգիւ պիտի կարենամք մեզ օգտակար պաշարներն այս եղանակաւ դիւրագնի գնել: Ինչպէս նաև ընդունել պահպանման համար յՍմերիկա գործածուած միջոցներն և ամենակարեւոր արդիւնքներ քաղել: Սակայն պէտք չէ նաև մնալ թէ այս արդիւնքներն միմիայն հանձարեղ միջոցներու և աշխարհագրական նպաստաւոր դրէց հետեւութիւնքն չեն, այլ ինչպէս կարի

ստուգիւ կ'ըսէ Պ. ար Պրոգա, յառաջ կուգան զայն վայելող ժողովրդոց հանձարէն:

«... Սովորութիւնը և աշխատութեան սէրը ամերիկեան ժողովրդին գլխաւոր յատկանիշն են, և բոլոր իւր իմացական կարողութիւնքն օգտակար և գործածելի ծանօթութեանց հետամուտ են: Իւր միտքն բնաւ երեւակայական գաղափարով մը չխանդարուիր և հասկցած է որ, անշուշտ քաջալերեալ երկրին օրէնսդիրներէն և իմաստուններէն, ամենէն առաջ պէտք էր ժողովրդին դիւրին ապրելու եղանակն ապահովել: Մարդ կրնայ այս բանին համազուիլ տեսնելով որ դէպի մեծ դաւառներն ուտեստի վերաբերեալ պարէններն այնչափ ստորին գին ունին բաղդատմամբ օրական վարձուց, որ երէն, որսը, ձուկը, միսը, բանջարեղէնները, պղտուղներն և այլն, վերջապէս ինչ որ սեղանի մը ճոխութիւնը կը կազմեն, ժողովրդեան մեծագոյն մասին դիւրընկալ է: Երկաթուղիք կարի կը նպաստեն սոյն գործողութեան: Ընկերութիւնք հասկցած են որ, վտճառատեարց չահերն չափաւոր կերպիւ պահպանելով հանդերձ ամենամեծ պարտականութիւն մ'ունին կատարելու առ ազգն, այսինքն քաղաքաց նպարները դիւրացնելով չափաւոր սակագնօք: Մասնաւորապէս ձկնորսութեան հարտարարութեամբ զաւելով, Միացեալ Նահանգք կարող են ամենայն արագութեամբ ներքին քաղաքներն զրկելու թորմ խեցեղէնք և ձկնեղէնք առանց փոխողութեան ծախք վճարելու, սրն որ ձկնորսաց չահուն մեծագոյն մասն կը դրաւէ ինչպէս կը պատահի Ֆրանսոյի մէջ և սողանաց սղութիւն կը պատճառէ, Չմոռանք նաև թէ, ժողովրդեան բարոյական ար-

ժէքն և իւր բարուց արժանաւորութիւնը աժան գնով ապրելու հետեւանքն են, որ միմիայն զայն կը պատասպարէ ազքատութեան ապականութիւններէն» :

Ապաքէն ուրիշ պատճառներ ընկերութեանց բարոյական յառաջադիմութեանն կը միջամտեն, այլ իրաւամբ է որ Պ. տը Պրոդա թշուառութիւնն սոյն յառաջադիմութեան ամենասոսկալի արդեւքներէն մին կը համարի, Պ. Միշլէշ ալ նոյն համազմամբ ըսած է, «թշուառ ստրուկ մ'է» :

(Սառնոցք)

Թարգ. Գ. ԳԱՎ

ՀՆԴԿԱԿԱՆ ԽՐՃԻԹԸ

(4)

Մնկլիացի ուղեւորը հասաւ մեհեանն հնգիկ եղէգներէ յերկրեալ ուղիէն՝ որ կը տանի Գանգէսի եզերքէն ի տեսիլ մերձակայ սիրուն կղզեկացւոյն : Այս մեհեանն հարթ հաւասար ընդարձակ դաշտի մը վրայ բարձրադիտակ կառուցուած է, ուղիւորն երբ դիտէ զայն հեռուէն առտուան դէմ, հազիւ կրնայ հասնիլ անոր իրիկունն : Մնկլիացին ի մտոյ դիտելով ուրեմն մեհենին շքեղափառ մեծութիւնն՝ սքանչացաւ : Իւր պրզընձի դռներն վերջալուսոյ շողերէն կը փայլէին, և արծիւներ կսաւառնէին երկնաբերձ տանեացք շուրջ, սպիտակակուճ մեծամեծ աւաղաններ կը շրջապատէին զայն, որոց վճիտ ջուրց մէջ կ'անդրադառնային մեհենին գմբէթներն և դռներն : շուրջ կը տարածուէին ընդարձակ ճեմերիքներ և դարաստանք շրջապատեալ հոյակապ շէնքերով, յորս կը բնակէին մեհենին սպասարկու պրահմանք :

Յառաջընթացք վաղեցին ազդարարել անոր դալուստը . իսկոյն շրջակայ

պարտէզներէն խումբ մը մատաղերամք քրմուհիք ելլելով՝ եկան դիմաւորել զնա պարերով և երգերով, ընկերակցութեամբ դափերու ձայնից . իրենց պարանոցներուն վրայ կը կրէին չղթայօրէն հիւսուած ծաղկեայ մանեակներ, և ամերիկեան յասմիկէ յերկրեալ պսակներ գլուխներնուն շուրջ :

Մնկլիացին անոնց ծխած խնկոց քաղցրաբոյր ամպիկներուն, պարերուն և երած շտութիւններուն մէջէն յառաջացաւ մինչև մեհենին դուռն, որոյ խորն բազմաթիւ ոսկի և արծաթ կանթեղներու լուսով կ'երևութանար Ժակրէնայի արձանը, Պրահմայի եօթերորդ մարմնառութիւնն յուրանաձև, ձեռատ և անոտն, քանդի իւր ձեռներն և ոտները կորսնցուցած էր երկրագունդն փրկելու համար զայն կրելու ճգանցը մէջ : Անոր ոտիցն առջև կ'երկրպագէին ուխտաւորներ, յորոց ոմանք կ'ստատանային բարձրաձայն՝ տօնին օրը ընդհարկանել ուսերնին անոր կառացը, և ոմանք՝ ջախջախել ինքզինքնին անոր անիւներուն տակ : Թէպէտ անտիապաշտ մղեւաւնդից այս տեսարանն սոսկում ազդեց մեր գիտնականին, բայց կը պատրաստուէր մըտնել մեհեանն, երբ ծեղ պրահման մը՝ որ դռնապանութիւն կ'ընէր, արգիլեց զայն, և հարցուց դալուն պատճառը, և երբ իմացաւ, ըսաւ Մնկլիացւոյն . Գանդի պիղծ կը համարուիս այլակրօն տարազդի մը լինելով, չես կրնալ ներկայանալ ո՛չ Ժակրէնայի և ո՛չ իւր քրմապետին մինչև որ տաճարին լոգարաններէն միոյն մէջ երեք անգամ չլուացուիս և մինչև որ չհանես վրայեղ գազանի մարթէ կամ կովու բուրդէ շինուած հանդերձներդ, զի կովն կը պաշտեն պրահմանք . ո՛չ ալ խոզի մազէ շինուած բան

մը բլլալու է վրադ, ուրկէ այնքան կը քարչին :

Ուրեմն ի՞նչպէս ընեմ , պառտախա-
նեց Անկլիացին , պրահմանապետին
ի նուէր բերած եմ պարսկական գորգ-
մը՝ հիւսեալ գաղտնական այծու մազէ ,
և ձենական մետաքսեայ կերպաներ :

Այն ամեն բան , կրկնեց դռնապան
պրահմանն , որ կը նուիրուին ժակրէնայի
տաճարին կամ իւր քրմապետին՝ սրբ-
եալ կը համարուին այն նպատակաւ մի-
այն թէ նուիրուած են անոնց . բայց
քու հանգերձիցդ համար այս բանն չլըր-
նար ըլլալ :

Տեսնելով գիտնականն որ անկարե-
ղի է առանց առաջարկեալ պայմանաց
գործադրութեանց ներկայանալ մեծ
պրահմանին , հանեց թիկնոցն՝ որ անկլի-
ական բուրդով հիւսուած էր , և այծե-
մարթէ կօշիկներն և կզբու մորթով պատ-
րաստուած խոյրն , յետոյ ծեր պրահմանն
երիցս լուանալով զիս՝ հագցուց անոր
հնգկական կտաւեղէն մը , և առաջնոր-
դեց մինչև պրահմանապետին սրահին
դուռը . և երբ կը պատրաստուէր նա
ներս մանելու Արքայական ժողովոյ հարց-
մանց սեւորն թեկն տակ , առաջնորդն
հարցուց թէ տետրն ծածկող կողքն
ի՞նչ նիւթէ շինուած էր :

Հորթու մորթէ . պատասխանեց
Անկլիացին :

Ի՞նչ , գոչեց պրահմանն տարտախա-
հար , չը՞սի քեզ թէ պրահմանք կովը
կը պաշտեն , և դու տակաւին կը հա-
մարձակի՞ս ներկայանալ պրահմանաց գըլ-
խաւորին հորթու մորթով ծածկեալ տետ-
րով մը :

Անկլիացին պիտի ստիպուէր երթալ
մաքրուիլ Գանգէսի մէջ եթէ չխորհեր
հարթել համայն դժուարութիւնք՝ քա-

նի մը հնգկական խոկի գրամներ տալով
առաջնորդին . բայց տետրն պէտք եղաւ
թողուլ գահաւորակէն մէջ , կը մխթար-
ուէր խորհելով սակայն ընդ ինքն թէ
գէթ երեք հարցումներ միայն պիտի
կրնար ընել հնգիկ քրմապետին , և կը-
տէր . Գոհ պիտի ըլլամ եթէ ուսուցանէ
ինձ թէ ի՞նչ միջոցով պէտք է փնտռել
ճշմարտութիւնը , թէ ուր-կրնայ գտնը-
ուիլ , և թէ հա՞րկ է հաղորդել զայն
մարդոց անխտիր :

Ուր ուրեմն ծեր պրահմանն մոցուց
զանկիացին , կտաւէ հանդերձովն պա-
րածածկեալ հսկանի գլխով և բոկոտն ,
ժակրէնայի գլխաւոր քրմին մօտ , որ ճան-
գալ փայտէ սիւններով զարդարուն սրա-
հի մը մէջ նստած էր . սրահին կովու աղ-
բով ծեփուած պատերն կանաչ ներկու-
ած էին , և հայելոյ պէս փայլուն և ու-
ղորկ , յատակն ծածկուած էր վեց ոտք
երկայնութեամբ և վեց ոտքով լայնու-
թեամբ ներքահիւս փախթներով , սրահին
խորը եբեռեայ վանդակապատով մը չըր-
ջապատեալ պատուանդանաւոր բազմո-
ցի մը վրայ , հարմրանքիկ հնգկեղէնեայ
չըջափակի մը մէջէն կը տեսնուէր պատ-
կառելի քրմապետը իւր ալեւոր մօրուքով
և երեք թեւեր ըստ սովորութեան պրահ-
մանաց , կ'երկարէին տու ի չեղ :

Դեզնագոյն գորգի մը վրայ ծալա-
պատիկ նստած էր կատարեալ անշար-
ժութեան մէջ , մինչև անգամ աչաց բի-
ւերն խփ չէին խաղար :

Իւր աշակերտներէն ոմանք սիրա-
մարդի փետրէ շինուած հոգմահարներով
իւրաց կը վանէին անկէ ճանճերն , ոյլք
արծաթեայ խնկանոցներու մէջ կը ծխէին
հալուէ , և են որք տաւղի վրայ կը ներ-
դաշնակէին օրհներգութիւններ . մնաց-
եալներն , բաղմաթիւ էին , և որոց մէջ

կային փառքերներ, տէրվիչներ և այլապես կրօնաւորք, կարգ կարգ նստած էին սրահին երկու կողմերն խորին լռութեան մէջ. աչուքնին ի դետին խոնարհած և բազումն խաչած և կուրծքերնուն վրայ ամփոփած :

Երբ Անկլիացին իւր մեծարանքը մատուցանելու համար ուզեց յառաջ անցնիլ մինչև պրահմանապետին քովն, իւր առաջնորդն արգիլելով հոն կեցուց զնա իններորդ փոխաթին վրայ, և ըսաւ. Առաքորեարք աւելի յառաջ չեն կրնար երթալ հարկատու իշխանք՝ մինչև վեցերորդ փոխաթին, Մօկօլի պայազատ իշխաններն՝ մինչև երրորդ փոխաթին, միայն Մօկօլի, տիրապետին, շնորհուած է մերձիկ պատկառելի քրմապետին, անոր ոտքերն համբուրելու համար :

Սակայն խելմը պրահմաններ մինչև բազմոցին առջև տարին հեռագիտակը՝ դիպակներն, մետաքսեայ կեքպանները և գորգը, չորս Անկլիացւոյն մարդիկը դրած էին սրահին դրան տալիս :

Եւր պրահմանապետը հաղիւ տրժ. գոհ ակնարկ մը նետեց նուէրներուն վրայ, զորս խկոյն չէնքին ներքին մէկ կողմը փոխադրեցին :

Գիտնականն ալտի սկսէր խօսելու երբ իւր առաջնորդն ազդարարեց իրեն թէ պէտք էր սպասել մինչև որ քրմապետն հարցաքննէր :

Նստեցուցին զնա կրօններուն վրայ ծաղապատիկ, զորօրինակ երկրին դերձակները կը նստէին :

Կը մըմուար նա այս քան ճանճրացուցիչ արարողութեանց վրայ, բայց ո՞վ որ չզիջանիր դուցէ եւս առաւել յոգնութեանց, երբ ճշմարտութիւնն փնտռելու համար մինչև Հնդկաստան երթալ յանձըն առած է :

Անկլիացին նստածին պէս՝ երգերն դադրեցան, քանի մը վայրկեան խորին լռութենէ մը յետոյ քրմապետն հարցունել տուաւ թէ ինչու եկած էր ի ժախրէնա :

Թէպէտ ժողովոյն գէթ մի մասին լսելի լինելու համար բաւական որոշ և Հնդկերէն խօսեցաւ նա, բայց իւր խօսքը փառքի մը միջոցաւ որիչի մը հաղորդուեցաւ, և այս երկրորդն՝ Անկլիացւոյն, որ նոյն լեզուաւ պատասխանեց թէ եկած է ի ժախրէնա խորհուրդ հարցունելու պրահմանապետին, որ այնքան մեծ համբաւ կը վայելէ, գիտնալու համար իրմէ թէ ինչ կերպով կարելի է ճանչնալ ճշմարտութիւնը :

Այս պատասխանը զնաց հասաւ պրահմանապետին մի և նոյն դերակատարներու միջոցաւ, որք այն հարցումներած էին :

Այս եղանակաւ շարունակուեցաւ ամբողջ բանակցութիւնն :

Եւրունի պրահմանապետը քիչ մը խորհրէն յետոյ պատասխանեց. Ճշմարտութիւնը միայն պրահմաններու միջոցաւ կարելի է ճանչնալ :

Յայտ բան բոլոր ժողովականք խորհրդան՝ զարմանալով նախադահին պատասխանին վրայ :

Ուր պէտք է փնտռել ճշմարտութիւնը. հարցուց Անկլիացին բաւական զայրացմամբ :

Բոլոր ճշմարտութիւնք, պատասխանեց ծերունի քրմապետը, ամփոփեալ են չորս վէտայից մէջ, սքք դրուած են հորիւր քան տարի յառաջ Մանօկիս լեզուաւ, և ոյց միայն պրահմաններն կըրնան խեղամոխիլ :

(Շարունակելի)

ԳՐԱԿԱՆ

ՄԱՅՐ ՊԻՏ՝ ԸԼԼԱՅ ՎԱՐԳՈՒՆՆԻՆ

Դեռ շատ փոքր էր Վարդուհին ,
Խուլ՝ խրատուց դեռ համայն ,
Երբ մայրն զնա իւր սրտին
Սեղմած՝ խօսէր խրատական :
Անփոյթ առ իւր մանկիկն հէք
Դրացին ծաղրէր ըզնա միշտ ,
Այլ տրտնջէր նա երբէ՛ք ,
Եւ պատասխան տար անվիշտ .
«Է՞ր այս ծաղր իմ մշտեամբն .
Մայր պիտ' ըլլայ Վարդուհին :

Դեռ շատ փոքր էր Վարդուհին ,
Դեռ խաղաղաց սիրահար ,
Երբ մայրն զնա առանին
Զբաղմանց մէջ կրթէր յար .
Ծընելատէր մօրն այս փոյթ
Այսպէս մեկնէր ծնողն անհոգ ,
«Յիմար կրնո՞յն ահա՛ դուլթ» ,
Այլ նա անվիշտ անմորմնք
Միշտ զայն կրկնէր զուարթագին ,
«Մայր պիտ' ըլլայ Վարդուհին» :

Դեռ շատ փոքր էր Վարդուհին ,
Երբ յոյսերու կործանիչ
Հարուածն իջաւ իւր ճակտին ,
Մարեց կենաց կայծերն ջինջ :
Տարին հողոյն տըւին զայն ,
Ի յիշատակ բերկրալի
Սուրբն անմեղ՝ քահանայն
Տնկեց վրան մի վարդենի .
Ո՛չ ոք հարցուց ա՛լ հիբին ,
«Մայր պիտ' ըլլայ Վարդուհին» :

Անցան օրեր ու ամիս ,
Զը մեղմացաւ մօրն մորմոք ,
«Զիս է՛ր թողիւր , Վարդուհի» ,
Սոյս էր իւր լացն ու բողբոք :

Դրացիք առին մի օր զայն
Տարին յայց իւր որդեկին ,
Ոյր հողածածկ սրտին վրան
Ժպտէր սիրուն վարդենին .
Տեսա՛ւ , գոչե՛ց , «Զըսի՞ թէ
Մայր պիտ' ըլլայ Վարդուհին» :

ԱՐԳՈՄ

ՀԱՆԻՍ ԶԱՆԴԱՐԱԿՆ

Ի՛նչ , մթին ու ախուր նրբուղւոյ մը
մէջ ձգեւ ու աչքէ անտե՛ս ընել կուզէք
այս հինաւորաց ճախարակը , զոր պայ-
ծառ արեգը պատուհանէն կը լուսաւորէ
իւր ոսկեղոյն ցոլքերով : Զգիտէք դուք
թէ՛ անոր մօտ նստած պահու՛ էր եր-
բեմն ի՛նչ անուշ երազներով օրօրուած
է հողիս , չգիտէք թէ՛ յուզեալ սրտիս
ինչե՛ր կը խօսի անցելոյն այս վկայն :

Հանիս ճախարակն է այն . կարծես
դեռ աչքիս առջեւն է նա որ՝ թէեւ ա-
լեզարդ՝ այլ իբր աշխոյժ գործաւոր կը
մանէ առաւօտէն ցերեկոյ :

Այո՛ , կը տեսնեմ նորա պատկերն .
ինքն է , ճիշտ ինքն է . ահա իւր միա-
գոյն շրջազգեստն լայն ու վայրածիգ
ծալքերովն , իւր նախաձեւ գտակն ,
իւր դեղեցիկ գլուխն՝ գեղեցկագոյն ևս
ճերմակ վայելալ մագերովը : Հոս՝ անոր
քով՝ վանդակ մ'է դրուած . հոն՝ խան-
ձողներուն առջեւ՝ կը քնանայ ծեր կա-
տուն , և արեգն՝ այս աւուր պէս՝ լուս-
սամուտէն ներս կ'արձակէ իւր չերմին
ճառագայթները :

Որչափ ուրախ կը լինէր հանիս ,
երբ իւր թռչուններն՝ այս զուարթագին
աւուրց մէջ՝ իրեանց դարնանային մե-
ղեղին կ'երգէին , մինչդեռ ինք իւր ճա-
խարակը դարձնէր անընդհատ :

Կը տեսնեմ դպրոցն ուրկէ երբ ա-

զատ կ'ըլլայի և կուգայի՝ խնդալից՝ վեր մագըցել մեր սանդուղներէն, հեռուէն արդէն խառնիխուռն կը ընէի այս զուարթ դեղձեղանքն և այս աղմուկն առանին։ Կը մտնէի ներս։ — Ա՛րդ, կ'ըսէր բարի պառաւը, շատ խնդալիք դպրոցը, դասարանէն դուրս վաճառուեցա՛ր երբէք. գրկե՛մ դքեզ, թէ քաշեմ ականջդ... — Ո՛չ մեծ մայր, գրկէ՛ գիս, արժանի եմ։

Եւ դեռ՝ սյտերուս վրայ կ'ըգամ այս գորովալից, քաղցր ու երկարատեւ համբոյրն. ու կը կարծեմ՝ անմիջապէս յետոյ՝ տեսնել ճախարակի անուին միօրինակ թաւալումը։

Ի՛նչպէս հըռ է այն ու կը հորովի աւրագ. ո՛րչափ հաճելի է՝ տեսնել որ սպիտակ խծուծն կը նուաղի հետզհետէ, և տեսնել միանգամայն՝ որ թեղը կ'երկարի դողդոջուն մասներուն տակ։ Բայց յանկարծ ահա կը պրծի թեղն... — Ան է՛, ան է՛, դարձեալ չարածին է որ միշտ կուգէ ձեռք դնել իշին վրայ. կ'որէր անգին, պարոն անառակ։

Բայց վաղանցիկ է հանիս զայրոյթ թըն. ներէ՛, կ'ըսեմ նմա, և կը խաղաղի նա անմիջապէս, ու՝ համբոյր մ'ես առնելով այսէս՝ կը շնորհէ ինձ ներողութիւն։

Երբ կիւրակէն դարձ այս հին ճախարակն՝ սպիտակ չապիկովը ծածկուած՝ առաւօտէն ցերեկոյ թիկնաթուին քովի. կը դողցես կը ննջէր լռիկ և հաճոյ երեւոյթ մը՝ կ'ընծայէր դէտողին։ Մեծ Աստուածաշունչն՝ որ անպաճոյճ պատկերներ ունէր՝ կը բացուէր յայնժամ, և չէինք զգար թէ՛ ի՛նչպէս կ'անցնէր ժամանակը՝ դիտելով Յակոբը, Դսիթը, արեւելք մեղերը, մանուկ Յիսուսը... — այս երկնառաք մանկան պատկերին ի տես հանիս կ'սկսէր միմեջել իւր սովորական աղօթքները։

Եւ մինչդեռ մենք կը կարգայինք հինաւուրց մայր եկեղեցւոյ ծննդալից և զանգակաց բարձրագոյն ձայնը մերթ ընդ մերթ առ մեզ կը հասնէր ընդմիջաբար։

Օրեր անցնելէ յետոյ՝ երեկոյ մը մտիկ ըրէ՛, ըսաւ նա ինձ, կը տեսնե՞ս այս թեղն, ո՛րդեակ, ասոր կը նմանին մեր կենաց օրերն։ Անմահ ձեռք մը, ձեռքն Աստուծոյ՝ կարճ կամ երկայն կը մանէ զայնս իւր իշին վերայ։ Իցի՛ւ թէ՛ աւուրցդ թիւն՝ որ դեռ նոր կ'սկսի աճիլ, հաւասարի իմոցս թուոյն զոր Տիրոջը կը պարտիմ։ Իցի՛ւ թէ՛ մանաւանդ իւր երկնային բարութեամբ՝ երջանկու թիւնդ ընէր այնչափ երկարատեւ որչափ կեանքդ։

Եւ ճախարակին առջև՝ հանիս իրար միացնելով երկու ձեռներն՝ ո՛հ, ո՛րպիսի ջերմեռանդն աղօթք յարակցեց իւր այս մաղթանայ։

— Իմ օրերս անցան, յաւերցուց նա վերտաին, և իմ իւր շատ մօտ է դատարկութեան։ Հոգւոյ խաղաղութեամբ կը համար դեռ նոր ծագեցաւ, կը մօտենում յեզր դերեղմանիս, և կ'օրհնեմ զԱստուած որ ինձ պարգեւեց երկար կեանք։ Երբ արդէն՝ երկուր ժամանակէ ի վեր՝ դադրած ըլլայ աղմուկը զոր կը հանէր խեղճ հանիկդ ճախարակն, իցի՛ւ թէ՛ յիշելով անցեալն՝ թափելի մի քանի կաթիլ արտուր։

Ո՛վ հանիս, ահաւասիկ այդ ժամն. երկար ժամանակ անցած է, յորմէ հետէ դադրած է այն... և ան'ս, ո՛րչափ արտուր կը հեղու թուոյ լքեալ ճախարակիդ քովիկը։

ԱՐԵՒԷԼԵԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔ ՄԸ

յԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ՎԷՊ

ԳԼՈՒԽ Բ.

ԱՆԱԿՆԿԱԼ ՄԵԿՆՈՒՄ

(5)

Ռուսիացիին Մոսկուայի մէջ գլխաւորաբար ունէր իւր վաճառատեղին, և իւր հարստութեանց մեծագոյնը այդ տեղ կեդրոնացած էր. իւր գլխաւոր գործակալը հայազգի երիտասարդ մ'էր, իւր ուսումն առած էր Լազարեան ճեմարանի մէջ: Այս երիտասարդը վերջին ժամանակներս հրապուրուած էր գեղանի Ռուս օրիորդէ մը, որն որ թեւադրած էր անոր իւր գործոյն մէջ անհաւատարմութիւններ ի գործ դնել, արդէն սկսած էին այս երկուքն զեղի և շուայտ կեանք մը վարել, այն աստիճան որ անգամ մը առ ի չդոյէ արծաթոյ փխանակադիր մը չէր վճարուած, և քանի քանի անգամներ վաճառականական թղթակցութիւնները անպատասխանի թողուած էին, մինչև անգամ քանի մը գրամատուներ Մոսկուայի այդ տան վրայ սկսած էին այլ ևս թղթեր չընդունիլ. այս ամէնը հետզհետէ կայծակի արագութեամբ կուգային վաճառականին կը հասնէին, և երբեմն երբեմն վաճառականը բարձր դասու ընկերութեանց մէջ ծաղու նիւթ մը կըլլար:

Այս ժամանակներուն մէջ վաճառականը այցելութիւն մը ընդունեցաւ իւր մէկ մանրմէն՝ առ որ ամենէն աւելի հասած էին այս տեղեկութիւնները, և յորոց նա կարի զգածուած էր:

— Եղբայր, ձեր գործակալը անխելճ և միանգամայն փառ մ'է եղեր, զի շուտով մոռցաւ ձեր իւր նկատմամբ ը-

րա՛ բարեքները. ինձ հետ ձեր ամէն ծանօթները և բարեկամները այս մասին մեծ ցաւ կ'զգան: Այժմ ձեր Մոսկուայի տան վրայ կործանարար շանթը կ'սպառնայ, փութա՛ օ՛ն, ջախջախէ՛ այն թշուարին՝ որ քու տանդ և պատուոյդ մեծ նախաախնք մը բերել կը յանդգնի:

— Բարեկամ, շուտով այդ դարչելին իւր արժանաւոր պատիժն պիտի ընդունի, իմ ներկայութիւնս իւր բաւոր յոյսերը պիտի ոչնչացնէ, բանտի մը խորքէրը տարիներով հեծելով պիտի քաւէ իւր այս անհաւատարմութեան արատը:

— Վայրկեանէ վայրկեան տխուր լուրեր կ'ստանամ, Աստուած իմ, արդեօք այդչափ նկնախոհ անձինք չհասած են երբէք իրենց նպատակին: Կ'ըսեն թէ այն Ռուս օրիորդին սիրոյն նուիրած է անգամանդեայ ազարանջան մը, թագուհւոյ վայելուչ բան մը, և այս անշուշտ ձեր տալանդով և արդեամբ չահած ստակներէն առնուած է:

— Բայց զարմանալի բան, շատ փոքր յած էի զինքը. երբ տեսչին անգամ իմ քովս առի, հրեշտակ մը երևցաւ ինձ, ուղեցի որ կատարեալ երջանկութիւն մը վայելէ, ուստի օր տուր կըբարձրացնէի իւր վիճակը, և ինք արդէն պահանջուած յաջողութիւնները ճարտար կերպով կը գործադրէր: Եւ ուրեմն այդ յաջողութիւնները զիս խաբելու համար էին: Տեսնե՛ս անգամ մը զինքը, ազնիւ բարեկամ, և խելոյն կը յափշտակուիս. իւր գեղեցիկ դիմացներք և չարագոյն խորհուրդներ կը ծածկէ եղեր:

— Եւ ինչո՞ւ այդպէս դուք յովշտակուեցաք. աշխարհ միշտ ամէն ինչ երևութին կը զոհէ, ազեղ սիրտ կրող և գեղեցիկ դէմք ունեցող մարդիկ կը

նմանին թունակիր ծաղկանց, որոց վրայ
յափըշտակուիլ՝ խփապէս խաբուիլ է:

— Եթէ ամէն ոք կը հմայի գեղեցիկ-
ներուն առջև, պատճառն այն է որ սրտե-
րն բաց մատնաներ չեն. անշուշտ քիչ
ժամանակէն պիտի զգայ նաև այն թշու-
առ Ռուս օրիորդն ալ թէ խաբուած է,
սակայն իւր խաբուիլը իւր սեռին տկա-
րութիւնն է արդէն, կանայք միշտ գե-
ղջ հրապոյրներուն մատնուող թշուառ-
ներ են:

Այո և ասոր նման խել մը խօսքերէ
վերջ կը մեկնի բարեկամը, ստիպելով
որ ժամ յառաջ փութայնէ իւր մեկնումը:

Ահա ասոնց ամբողջ տեղեակ լինե-
լուն հէք միջնորդ կինը ամենախորին
մտահոգութեանց մէջ կը տառապէր, և
հնարք մը կը մտածէր իւր ցաւերը ամո-
քելու համար: Յանկարծ իմաց կուտան
իրեն վաճառականին գալուստը. անակ-
նունեկի իրողութիւն, վերստին իւր սրբ-
տին մէջ կը նորոգուին ակնկալութիւն-
ները, արդեօք ինչ աւետիս բերելու
կուգայ իրեն. ուրախացիր ուրեմն, առ-
բաբախտ արհեստասուր:

Մեկնումն խիստ անակնկալ և մի-
անգամայն ցաւալի է ինձ, կըսէ վաճա-
ռականը, դէպքեր կը պահանջեն զայդ.
թերևս անողորմ բախտն է զիս բաժան-
ման բռնադատողը: Աստուած գիտէ թէ
չխաբեցի երբէք միշտ այս ժամանակ
և ոչ ոք, մինչև իսկ շատ քիչ անգամ
տեսնել ուղեցի այն օրիորդը, որ քու
միջնորդութեամբդ պիտի ընդունէի ինձ
գործովագութ կին: Զեմ ուղեր որ ինձ
այդ օրիորդին միջոցաւ պատրաստուած
երջանկութիւնը իմ տանս կործանման
բեկորներուն վրայ հաստատելու յիմա-
րութիւնը ունենամ, վասն զի այն ժամա-
նակ այդ երջանկութիւն կոչածնիս խա-

բուսիկ կը թնի: Կ'ուզէի իւր պարկեշտու-
թիւնը իմ սիրովս վարձատրել, սակայն
գժբախտ եմ որ այս փափաքս լսի փա-
փաք մը կը մնայ միայն:

Այնպէս որքան թող չկարծէ թէ
ես մէկը խաբելու չափ նուաստացայ, իմ
բռնած ուղղութիւնս երբէք չպիտի այ-
լայլի:

— Ինչ օգուտ, կըսէ պառաւը, ուղ-
ղութիւնդ և իմ Զեր Մեծութեան հա-
մար ունեցած սէրս չպիտի կրնան զիս
Զեր երջանկութեան վկայ հանդիսացնել
զիս. այս է ինձ մեծ վիշտ:

— Աղահալ եղիր, իմա է այդ օրի-
որդը, ես անոր երջանկութեան համար
կարելին ի գործ պիտի դնեմ, և թէև
պիտի մեկնիմ վաղը. . .

— Վա՛ղը, գոչեց թշուառ կինը սար-
սափով:

— Այո վաղը, ըսաւ նա անխռով,
չատ բուռն ստիպումներ իմ մեկնումս
կը փութայնեն, ըսէ օ՛ն օրիորդին ծնո-
ղաց քու սովորական ճարտարախօսու-
թեամբդ. համազէ վիրենք, թէ անկեղծ
սիրտ մը երբէք մոռացութիւն չգիտեր
կենսական բաներու մասին. ըսէ թէ
միշտ պարտաւորութիւնները սիրոյ հրա-
պոյրներէն աւելի բռնադատող են. ըսէ
թէ օրիորդը յաւերժացած է վաճառա-
կանին մտայ մէջ. և անկէ բնաւ չպիտի
եղնէ. և իմ անկեղծ բանիցս իբր գոյ-
զըն դրաւական մը ընդունէ այս դոհար-
ները, իմ նուէրներս առ օրիորդն. ըսէ
իրեն թէ ինք այս դոհարներէս աւելի
պատուական է ինձ համար. և թէ ասոնք
չեն կրնար մրցիլ ոչ միայն իւր գեղոյն
հետ, այլ և իւր պղնձութեան. և քու
գոյզն վարձքն ալ այս է. ա՛ռ այս քը-
սակը, և օրհնէ՛ զիս:

Ծերունին վայրկան մը չլիթած կե-

ցած և չէր գիտեր ինչպէս շնորհակալ լինէր ասոր . սակայն վաճառականը չուզեց մտիկ ընել ասոնց և շուտով մեկնեցաւ, ծերը հիացման մէջ թողլով :

ՎԻՊԱՍԵՐ

(Շարունակելէ)

ԱՌՈՂՋԱԲԱՆԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՌՈՂՋԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԱՆԿՈՒԹԱՆ . — ԴԻԾՅՈՒՄՆ . — ԵՐԿԻՐԱՐԻ ՄԱՆԿՈՒԹԻՒՆ . — ՄԵՐ ՎԱՐՔՈՅՆԵՐԸ . — ՊԱՏԱՆԵԿՈՒԹԻՒՆ :

Առաջին ծանուցիւն . — Ընդհանրապէս մանկական հասակը երկու միջոցներու կը բաժնուի . առաջին հասակը երկու տարիներ կը տևէ, և երկրորդ մանկութիւնը երկու տարուէն մինչեւ տասը կամ տասներկու տարուն : Հեզինակք ոմանք երկրորդ մանկութիւնը տասնեւեւորս տարուէն մինչեւ տասնեւհինգ կը հասնեն : Երկրորդ մանկութեան և չափահասութեան սկսուելուն մէջ շրջան մը կոչ որ պատանեկութեան միջոց կը կոչուի : Այս միջոցին իրեն որոշ կերեւէին ամէն առարկաները, որք երբեմն իւր տեսութեան կը վրիպէին, և իւր առողջական թերի կազմուածքին համեմատ :

Դիւցն . — Ապահովապէս մայրենի կաթը լաւագոյն սնունդն է մանկան : Բայց երբ նա սկսար առողջութիւն մը ունի, պէտք չէ դանդաղի իւր գրկի մանկիկը ստնտուի մը յանձնել : սակայն այս ամստուն կատարեալ կին մը ըլլալու է :

Բայց երբ մօրը և ստնտուին կաթն միտնգամայն գէշ են, տղայն կրնայ սնունդի կովու կամ սոյժի կաթով : Այժմ կաթը, երբ պարտադաները ներեն, նախամեծար է :

Պէտք չէ գինեման համար անփութիւն ժամանակ մը որոշել . թէ և միամիտ

եայ կաթնտուութիւնը բաւական է, սակայն կրնայ 15 - 18 ամիսներ մանուկը սնուցանել :

Շատ ստնտուներ դժբախտաբար կաթէն զատ ուրիշ հաստատուն սնունդներ կը գործածեն մանկան սնուցման համար : Մանկան սնուցման համար ընդհանուր վճռական կանոնը կաթով սնուցանելն է, երբ տակաւին ակումներուն կտրելու ատենն եկած չէ : Կան սղալք որ իրենց առաջին ակումները 8 կամ 10 ամիսէն կունենան . ուրիշները 4 կամ 5 ամիսէն : Մարտդութեան կազմութիւնները համեմատաբար ատամահարութեան աշխատութեան հետ կ'ընթանայ . տղայն ակումներ ունենալուն պէս կրնայ մարսել սննդաբար կերակուրներ :

Երկրորդ ծանուցիւն . — Առաջին մանկութիւնը կ'անցնի . տղայն կը խօսի, կ'ընթանայ, կը գործէ, և հետզհետէ ընտանեաց մէջ տեղ մը կը գրաւէ : Ամենէն աւելի իրեններուն վիշտ է անոր ակումայ հանելու ժամանակը, անոնք պէտք հոգան իրենց մինչեւ այն ատեն տարած խնամքները ոչինչ չգարծնելու համար : Այս հասակի մէջ կ'սպառնան շատ մը հիւանդութիւններ, որոց առաջը կրնան առնուլ որդեւէր մայրեր, և մանաւանդ հանին՝ որ ընտանեաց հոգին կը հանգիստանայ, և ամէն աւտնին խնամոց հոգատար՝ կը հսկէ ամենէն աւելի, վստօն գինք միայն գիտէ անոնց դարմանները :

Պատանեկութիւն . — Պատանեկութիւնը կենաց այն շրջանն է, ուր մատաղ մատաղ մանուկներ կրնան մեծամեծ առաւելութիւններ քաղել մարմնամարդէն, իրենց բնական զօրութիւնները առաւել զարգացնելու համար : Դժբախտաբար մեր տղալային վարժարանաց մէջ դեռ չկըրցաւ այս կարեւոր մասը մաւա դռներ իւր

անթիւ օգուտները մեզ մատակարարե-
լու համար, մեր այն աշակերտները որք
միշտ կը տեսնենք մեր փոշիւից դասա-
րանները՝ արդեօք չպիտի տեսնենք նաև
մարդարաններու մէջ: Հնութիւնը մեզ
կ'աւանդէ թէ Սոկրատ ճեմարանէն
(լիսէ) ըմբշարան կ'ընթանար, միոյն մէջ
իւր միտքը կը կրթէր և միւսոյն մէջ իւր
մարմինը: Ասկէ զատ թէ նախնիք և
թէ արդիք պատանեկութիւնը և ման-
կութիւնը առողջարար տեղերու մէջ կը
փափաքէին պահել:

Հոս յարմար է յիշատակել թէ մեր
ազգային առաջին մանկութիւնը, եր-
կրորդ մանկութիւնը, պատանեկութիւ-
նը դատապարտեալ սյնալիս տեղերու
մէջ դաստիարակուիլ, որք ստորերկեայ
գետնադամբաններու հետ կրնան համե-
մատիլ, ուպագայի ծաղկունքն կը թա-
ռամին այն սոսկալի վայրերուն մէջ, ու-
րոնց ճակատը ազգային փառաւոր տիւտ-
ղոսներ գրոշմած են: Եթէ հետաքրքիր
օք կը փափաքի այս մասին ու է գա-
ղափար ստանալ, բաւական է նմա եր-
թալ տեսնել Իւսկիւտարու բարձանց
վրայ ճեմարան վարժարանը՝ հնութեան
այն հրաշքերէն՝ որուն ծայն կը պատ-
րաստուին նոր սերունդներ, բաւական
է միանգամ ունկն դնել զուարթածա-
ղիկ մանկութեան հաւաքներուն, խառ-
խուլ տախտակամածերէն, փոշիներէն,
ժամանակին կողոպուտով դիակնացած որ-
դոնկեր սիւններէ խուլ բողոք մը կը հնչէ
ընդէմ ազգային անտարբերութեան,
այդ բողոքն կ'արձագանդէ թէ մենք
մեր որդւոց համար չենք խորհիր եր-
բէք . . . չափ:

→→→○○○○←←←

Հ Ա Ի Ա Ք Ա Մ Ո Յ Ք

Մեր ամենամեծ ըղձից լրումը շատ
անգամ մեզ ամենադառն ցաւոյ աղ-
բիւրն է:

Այն որ ի ցամառէ գեղնած է, իս-
կոյն յառնիմոյ պիտի շառագնի:

Գրիստոնէութիւնը ամենէն խորին
փիլիսոփայութիւնն է:

Գրիստոնէութիւնը շատ մը վաղ-
դապեաութեանց կատարածը պիտի տես-
նէ, որք կը պահանջեն նմա յաջորդել:

Այն որ կրնայ սրտին անդորրու-
թիւնը պահել զրպարտութեանց փոթոր-
կին մէջ, նա կատարելութեան ճամբուն
մէջ մեծ յառաջդիմութիւն մը կ'ընէ:

Եթէ մուրացկանութիւնը աղէտ մ'է,
ողորմութիւնը պարտ մը, ասի գերա-
զանց աղօթք մ'է, և միշտ իւր նըպա-
տակին կը հասնի:

Իւրաքանչիւր օր վերջին օր համա-
րէ:

Յիմարը կրնայ երբեմն խորհիլ, այլ
ոյ՞ կը պատահի իւր յիմարութենէն
վերջ:

Գիտուն յիմար մը տգէտ յիմարէ մը
յիմարագոյն է:

Յիմարները այն ատեն կը վշտակրին,
երբ իրենց արհամարհանաց անտարբեր
կը մնամք:

ԽՄԲԱԳԻՐ . - Սիմոն Գաբամաճեան

ՀՐԱՏԱՐԱԿԻՉ . - Արամ Աշճեան

ՏՊԱԳՐԵԱԼ ՀՐԱՄԱՆԱԻ ՄԷՍՐԻՖԻ